

ko'ra kitobxon she'ning o'z ma'nosini anglamay qolishi mumkin. Ammo boshqa misralari o'z ma'nosida o'g'irilgan.

Shoirning "Xavotir" she'ri Bazarbay Seytayev va Kenesbay Karimovlar tomonidan tarjima qilingan. Asliyatda:

*Shoir o'lsa kim ham kuyinar deysiz,  
Madhiyaboz hozir suvarakdan ko'p.* [4:11]

K.Karimov tarjimasida:

*Shayir olse kimler kuyiner deysiz,  
Uyqastirgush hazir qumirsqadan kop.* [1:68]

Asliyatdagi "suvarak" so'zi "qumirsqa" so'zi bilan almashtirib o'g'irilgan. Aslida shoir foydasi tegmaydigan odamlarni ko'p deb o'xshatmoqchi bo'lgan, ammo mutarjim to'g'ri qo'llay olmagan. B.Seytayev tarjimasida esa:

*Shayir olse kimler kuyiner deysiz,  
Söz söyler dilwarlar nangórekten kop* [3:24]

tarzida berilgan. Bu esa asliyatdagi ma'nosini ko'rsatib bera olgan.

Shuning uchun ham tarjimon asliyatning tilini yaxshi bilmog'i lozimligini ta'kidlaymiz. Shundagina mutarjim asarning ham ma'nosini, ham leksik xususiyatini o'z o'rnida qo'ya oladi. Asliyatdagi har bir jumlaning hech qanday xatoliksiz o'g'irmog'i lozim. Zero, ma'no-mazmun shunga ko'ra anglashiladi. Bu kabi qilingan tarjimalar, albatta, qayta to'g'ri tarjima qilinmog'i lozim.

Xulosa qilib aytganda, tarjima asarning to'g'ri hamda mukammal, asliyat bilan bir xil bo'lmog'i uchun mutarjim chuqur bilim bilan birgalikda qobiliyatga ham ega bo'lmog'i lozim. Chunki yaxshi qilingan tarjima ikki xalq orasidagi ma'naviy ko'priklarni hisoblanadi. Tarjima qanchalik yaxshi bo'lsa, ko'priklarni ham shunchalik mustahkam bo'ladi!

#### Adabiyotlar

1. Amudaryo jurnali. – Amudaryo: Qoraqalpog'iston, 2014.
2. Muhammad Yusuf. Biz baxtli bo'lamiz. – T.: «Nihol», 2008.
3. Muhammad Yusuf. Biz baxtli bolamiz (Bazarbay Seytayev tarjimasida). – Nókis: «Qaraqalpaqstan», 2004.
4. Muhammad Yusuf. Oq tulpor. – Namangan: «Namangan nashriyoti», 2003.
5. Muhammad Yusuf. Saylanma. – T.: «Sharq», 2019.
6. Qaraqalpaq tilining túsindirme sózligi. Jetti tomliq. 2-tom. -Nókis: «Qaraqalpaqstan», 2023.
7. Qaraqalpaq tilining túsindirme sózligi. Jetti tomliq. 3-tom. -Nókis: «Qaraqalpaqstan», 2023.
8. Qaraqalpaq tilining túsindirme sózligi. Jetti tomliq. 5-tom. -Nókis: «Qaraqalpaqstan», 2023.
9. Qaraqalpaq tilining túsindirme sózligi. Jetti tomliq. 7-tom. -Nókis: «Qaraqalpaqstan», 2023.
10. O'zbek tilining izohli lug'ati. Besh jildlik. 2-jild. – T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006.
11. O'zbek tilining izohli lug'ati. Besh jildlik. 3-jild. – T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2007.
12. O'zbek tilining izohli lug'ati. Besh jildlik. 5-jild. – T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2008.
13. G'aybullay Salomov. Til va tarjima. – T.: «Fan», 1966.

**REZYUME.** Maqolada Muhammad Yusuf she'rlarining qoraqalpoq tiliga qilingan tarjimalaridan ayrimlari asliyat bilan solishtirilgan hamda undagi yutuq va kamchiliklar izohlangan.

**РЕЗЮМЕ.** В статье сравниваются некоторые переводы стихотворений Мухаммада Юсуфа на каракалпакский язык с оригиналом, отмечаются их достижения и недостатки.

**SUMMARY.** The article compares some of Muhammad Yusuf's poems translations into the Karakalpak language with the original, and mentions their achievements and shortcomings.

#### ANONIM XATLARDA NOADABIY LEKSIK UNSURLARNING VOQELANISH TURLARI VA XUSUSIYATLARI

S.Yoqubova – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori  
Nizomiy nomidagi TDPU

**Tayanch so'zlar:** noadabiy leksika, adabiy norma, lingvistik ekspertiza, kommunikativ maqsad, anonim xat.

**Ключевые слова:** нелитературная лексика, литературная норма, языковая экспертиза, коммуникативная цель, анонимное письмо.

**Key words:** non-literary vocabulary, literary norm, language examination, communicative purpose, anonymous letter.

Har qanday nutq umumiy jihatlarga ega. Shu bilan birga, o'ziga xos individual va betakrorlikni ham namoyon etadi. Lingvistik ekspertologiyada lingvistik ekspertizalarni tashkil etishda va ekspert xulosalarini shakllantirishda xususiy omillarni aniqlash va lingvistik belgilarini tasniflash muhim ahamiyat kasb etadi. Qo'lyozmalarda shaxsning individual jihatlari yaqqol ko'zga tashlanadi. Biroq bosma ko'rinishdagi konfliktli matnlarda nutqning xoslanish omillarini aniqlash, anonim xatlarning muallifini topish birmuncha qiyin va murakkab jarayon. Shu sababdan nutqning shaxs yosh xususiyatlariga ko'ra xoslanish omillarini aniqlash lingvistik ekspertologiyada alohida yondashuvni taqozo qiladi.

Shaxsiy yozishmalar tipida turli qo'lyozma xatlar, sms-xabarnomalar, ijtimoiy tarmoq va telegram, whats up, viber messengerlari xabarlari o'rin oladi. Bundan tashqari, turli kommentlar ham lingvistik ekspertizada tahlil obyekti bo'lib xizmat qiladi. Anonim xatlarning har qanday turida shaxsning muayyan xususiyatlarini ifodalovchi belgilar mavjud bo'ladi. Bu belgilar shaxs nutqida leksik unsurlarning qo'llanilishida yaqqol, o'z aksini topadi. Noadabiy leksik unsurlarning anonim xatlarda qo'llanilish omillari, xususiyatlari ham lingvistik ekspertizada matn avtorizatsiyasi masalasiga oydinlik kiritishga xizmat qiladi.

Ingliz tadqiqotchilaridan biri T.B. Jay (1981) noadabiy leksik unsurlar har bir so'zlovchi nutqida qo'llanilishi mumkin va u pragmatik jihatidan bir-biridan farqlanishini ta'kidlaydi. Jay tadqiqotlarida noadabiy unsurlar quyidagi turlarga ajratib ko'rsatiladi:

- La'nat so'zlar (Cursing) ;
- Ateistik xarakterdagi kufr so'zlar (Blasphemy);
- Haqorat so'zlar (Profanity) ;
- Tabular;
- Vulgarizmlar;
- Imo-ishora vositalari (expletives)

Noadabiy leksik unsurlarning barcha turlari (haqorat, vulgarizm, la'nat, argo so'zlar va boshqalar) har qanday tillarning bir qismidir [2:263-275]. Tadqiqotchilar P.Brown va S.Levinsonlarning fikriga ko'ra, axloqiy me'yorlarga zid bo'lgan leksik unsurlarning nutqda qo'llanilishi madaniy va shaxsiy xususiyatlarga bog'liq [3:156-167]. E.Goffmann fikricha, shaxslararo muloqot noadabiy leksik unsurlarning qo'llanilishiga motiv bo'lgan asosiy vosita sanaladi. Ushbu vaziyatda nutq egasi ijtimoiy kelib chiqishiga muvofiq bunday so'zlarni qo'llaydi va aksariyat hollarda so'kish, qarg'ish, haqorat so'zlarni tahdiddan himoyalash vositasi sifatida ishlatadi. Beebe Leslie kishilar nutqida noadabiy leksik unsurlar qasddan qo'llanmasligini aytadi. Unga ko'ra, bunday unsurlarning qo'llanilishi salbiy his-tuyg'ularning kuchayishi bilan bog'liq holda amalga oshadi. Locher va Vatt tomonidan esa noadabiy leksik unsurlarning qo'llanilishi adresat va adresantning o'zaro muloqotidagi ta'sir vositalariga bog'liqligi asoslanadi. Kasper muayyan noadabiy leksik unsurning shaxsga ta'sir qilish koeffitsientini baholab, aslida har qanday so'z adresant tomonidan qanday qabul qilinishiga bog'liq, degan fikrni ilgari suradi. O'z fikrini asoslash maqsadida bolalar va o'zga tilni tubdan yaxshi

bilmaydigan kishilarni misol qilib keltiradi. Bolalar biror axloqsiz soʻzni salbiy maʼnoda qabul qilmaydi. Ular oʻsha soʻzning mohiyatini anglash yoshiga yetganlaridagina bunday soʻzlarga nisbatan javob qaytarishi mumkin. Oʻzga tilni oʻrganayotgan shaxs ham oʻziga nisbatan ishlatilgan soʻzning tub mohiyatini tushunmaydi.

Yuqorida keltirilgan tadqiqotlarda asosiy eʼtibor noadabiy unsurlar sirasida haqorat, qargʻish, vulgarizmlarning qoʻllanilishidagi kommunikativ maqsadga qaratiladi. Albatta, noadabiy leksik unsurlarning qoʻllanilishida nutqiy vaziyat va kommunikativ maqsad ham yetakchi oʻrin tutadi. Biroq noadabiy leksik unsurlar faqat yuqoridagi birliklar bilangina chegaralanib qolmaydi. Bular sirasida argo va jargon birliklar, dialektizmlar ham oʻrin oladi. Noadabiy leksik unsurlarning qoʻllanilish xususiyati turlicha. Ushbu unsurlarning qoʻllanilishi kommunikantlar nutqining pragmatik vaziyati bilan bevosita bogʻliq. Tadqiqotchi Bebebnining fikricha, noadabiy unsurlar, xususan, vulgar elementlarining qoʻllanilishi adresantning strategiyasiga bogʻliq. Yaʼni bunda soʻzlovchining mimikasi, ovoz tempi ham inobatga olinadi. Agarda shaxs ovozida tajovuzkorlik tempi sezilsa va mimikasi ham ayni shu holatni ifodalasa, demak, u adresantga nisbatan qoʻpol munosabatda boʻlganligini anglatadi.

Ogʻzaki nutqda noadabiy unsurlarning qoʻllanilish xususiyatlarini kommunikant nutqining pragmatik mazmun yoʻnalishiga qarab aniqlash mumkin. Yozma nutqda esa bu birmuncha murakkabliklarni keltirib chiqaradi. Sababi yozma nutqda kommunikant mimikasi, ovoz tempi qanday holatda ekanligini aniqlab boʻlmaydi. Shuningdek, shaxsiy yozishmalarda argo, jargon, varvarizm, vulgarizm, dialektizmlar aralash holda qoʻllaniladi. Ularning turli yosh toifasida qoʻllanilishi ham bir biridan farq qiladi. Odatda ogʻzaki nutqda qoʻllaniluvchi noadabiy unsurlar muayyan reja bilan tanlanmaydi. Ular soʻzlovchining emotsional holati bilan bogʻliq.

Shaxsiy xatlar tarkibida noadabiy unsurlarning qoʻllanilishida ikki xil xususiyat kuzatiladi. Birinchidan, noadabiy unsurlar soʻzlovchi nutqida emotsional holatga muvofiq beixtiyor ravishda qoʻllaniladi. Ikkinchidan, rejali va nazoratga olingan holatda oʻz ifodasini topadi. Lingvistik ekspertizada har ikkalasi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ikkinchi holat, odatda, anonim xatlarda kommunikativ maqsadni niqoblash uchun qasddan amalga oshiriladi. Noadabiy unsurlarning qoʻllanilishini nevrologik, psixologik va ijtimoiy-madaniy jarayonlarning yakuniy mahsulotlari deb tushunish mumkin [6:270].

Ingliz tilshunosi Timoty Jay noadabiy birliklarning nutqda qoʻllanilish modelini ishlab chiqadi. Unga koʻra inson nutqida noadabiy birliklar nevrologik, psixologik va ijtimoiy-madaniy omillar bilan bogʻliq. Timoty Jay modeli NPS (Neurological, psychological, social-cultural) deb nomlanib, u oʻz tadqiqotida insonlar tomonidan turli noadabiy birliklarning qoʻllanilish kontekstlarini tahlil qiladi. Olimning yondashuviga koʻra, har qanday qoʻpol mazmundagi noadabiy birliklar (asosan qargʻish, haqorat, soʻkish) yakuniy shakli maʼruzachi psixologik rivojlanishi va u faoliyat yuritadigan ijtimoiy kontekstga bogʻliq. NPS nazariyasi nima uchun odam bir kontekstda noadabiy birlikni ishlatishi mumkin, ammo boshqasida emasligini izohlaydi. NPS nazariyasiga koʻra, soʻkish, qargʻish va laʼnat bilan bogʻliq soʻzlar hech qachon tartibsiz, tushunarsiz yoki tasodifiy xatti-harakatlar emas - maqsadli va qoidalar bilan boshqariladi [6:14].

Aslini olganda, Timoty Jay taʼkidlagan NPS nazariyasi keng mohiyatga ega. Biroq olim taʼkidlaganidek, qoʻpol mazmunga ega noadabiy birliklarning maqsadli va qoidalar bilan boshqarilishi jihati biroz munozarali. NPS nazariyasiga muvofiq, noadabiy birliklarning qoʻllanilishiga psixologik omillar ham taʼsir koʻrsatar ekan, demak psixologik buzilishlar ham shular jumlasiga kiradi. Odatda kuchli psixologik inqirozlar, nevrologik kasalliklarni boshidan kechirgan insonlarda nutq har doim ham maqsadli tarzda amalga oshavermaydi. Shuningdek, bunday kishilar nutqi nutqiy vaziyatga muvofiq pragmatik dasturga ega boʻlmaydi. Gʻayriixtiyoriy tarzda psixologik oʻzgarishlar va xurujlar hosilasi sifatida oʻz-oʻzidan qoʻllaniluvchi qoʻpol noadabiy birliklarni Timoty Jay taʼkidlaganidek "maqsadli va qoidalar muvofiq" deb boʻlmaydi.

Darhaqiqat, noadabiy unsurlarning qoʻllanilishida nevrologik xususiyat ham yetakchi oʻrin tutadi. Nevrologik faktorlar noadabiy unsurlarning qoʻllanilishi bilan bogʻliq emotsional holatlarga aloqador nevrobiologiyani oʻz ichiga oladi. E.Kensinger va S.Corkin fikriga koʻra, noadabiy unsurlardan vulgarizmlarning qoʻllanilishi chap miya yarim sharidagi tilning ishlash prosesi, shuningdek, oʻng miya yarimsharining emotsional holati bilan aloqador. Noadabiy unsurlarning qoʻllanilish chastotasi miyaning kognitiv nazorat qilish maydoni (ventral va profrental qobiq)da ijtimoiy nomuvofiqlikning nutqiy xoslanishi bilan yuzaga keladi. Albatta, ushbu mulohazalarda noadabiy unsurlarning qoʻllanilishi nevrologik faktorlarga muvofiq deb koʻrsatiladi. Miyada boʻlayotgan oʻzgarishlar hosilasi nutqda oʻz aksini topadi. Nevrologik faktorlar nuqtda adabiy boʻlmagan birlikning qoʻllanilishiga aloqador. Darhaqiqat, ushbu jarayon ham muayyan noadabiy unsurning qoʻllanilishidagi oʻziga xos xususiyatlarni aniqlashga asos boʻla oladi. Qoʻlyozmalarda nevrologik faktorlarning namoyon boʻlishi yaqqol koʻrinadi. Bosma koʻrinishdagi matnlarda esa buni aniqlash biroz murakkab.

Noadabiy unsurlar qoʻllanilishining psixologik xususiyatlari insonning ruhiy holati bilan aloqador hamda koʻp jihatdan shaxs ulgʻayishi jarayonidagi tajribasi bilan aloqador. Noadabiy unsurlar qoʻllanilishining psixologik xususiyati gʻazab, eʼtiqod shakli, gender xoslik, ogʻzaki tajovuzkorlik, oʻsmirlik davri bilan aloqador. Noadabiy unsurlarning qoʻllanilishiga suhbat mavzusi, adresat va adresant munosabatlari, gender va hududiy xosligi, kasbi, yoshi singari sotsiopragmatik faktorlar taʼsir koʻrsatadi.

Yuqorida tadqiqotchilar tomonidan bildirilgan fikrlarga eʼtibor qaratadigan boʻlsak, noadabiy unsurlarning qoʻllanilish xususiyatlarida salbiy his-tuygʻular bilan aloqadorlikka koʻproq urgʻu berilganligiga guvoh boʻlishimiz mumkin. Biroq biz olib borgan kuzatishlar va tadqiqotlar natijasida noadabiy unsurlarning qoʻllanilishi ijobiy his-tuygʻular bilan ham aloqador boʻlishi mumkin. Bunda adresantning kommunikativ maqsadi asosiy oʻrin tutadi.

Xulosa oʻrnida aytish mumkinki, shaxsiy yozishmalarning psixologik nevrologik, sotsiopragmatik xususiyatlarini oʻrganish, muallifning kommunikativ maqsadi, nutqning pragmatik yoʻnalishini aniqlashga yordam beradi. Bundan tashqari, shaxsiy yozishmalarda noadabiy unsurlarning qoʻllanilishi nutqiy vaziyat bilan ham bevosita bogʻliq. Shuningdek, noadabiy unsurlarning kommunikantlar nutqida qoʻllanilishi ijobiy yoki salbiy his-tuygʻular bilan bogʻliq boʻlishi mumkin.

#### Adabiyotlar

1. Jay T.B. (1992). *Cursing in America*. Philadelphia: John Benjamins
2. Foote, R. & Woodward, J. (1973). A preliminary investigation of obscene language. *Journal of Psychology*, 83, 263-275
3. Brown, Penelope and Stephen Levinson (1987 [1978]). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Goffman, Erving (1967). *Interaction Ritual*. Pantheon: -New York:
5. Beebe, Leslie (1995). Polite fictions: Instrumental rudeness as pragmatic competence. In *Linguistics and the Education of Language Teachers: Ethnolinguistic, Psycholinguistic, and Sociolinguistic aspects*. Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics 1995, James Alatis, Carolyn Straehle, Maggie Ronkin, and Brent Gallenberger (eds.), 154168. Washington, DC: Georgetown University Press

6. Jay, Timothy B. (2000). Why We Curse. Philadelphia: John Benjamins.
7. Kensinger, Elizabeth and Suzanne Corkin (2004). Two routes to emotional memory: Distinct neural process for valence and arousal. Proceedings of the National Academy of Sciences 101: 33103315
8. Kensinger, Elizabeth and Suzanne Corkin (2004). Two routes to emotional memory: Distinct neural process for valence and arousal. Proceedings of the National Academy of Sciences 101: 3310331
9. Grafman J., K. Schwab, D. Warden, A. Pridgen, H. R. Brown, A. Salazar (1996). Frontal lobe injuries, violence, and aggression: A report of the Vietnam Head Injury Study. Neurology 46: 12311238
10. Locher Miriam and Richard Watts. Politeness theory and relational work. // Journal of Politeness Research 1: 933, 2005. – P. 225-232.

**РЕЗЮМЕ.** Tilshunoslikda noadabiy leksik unsurlar qo'llanilish doirasi chegaralangan leksika tarkibida o'rganiladi. Ushbu guruh leksemalarining qo'llanilish shakli, lingvistik tabiati xususida qator tadqiqotlar yaratilgan. Lingvistik ekspertizada noadabiy leksik unsur tushunchasi, uning roli va ahamiyati masalasi dolzarb. Maqolada lingvistik ekspertizada noadabiy leksik unsur, uning ahamiyati, shuningdek nutqda voqe'lanishiga doir faktorlar misollar asosida ko'rsatiladi.

**РЕЗЮМЕ.** В языкознании нелитературные лексические элементы изучаются в лексике с ограниченной сферой употребления. Был проведен ряд исследований языковой природы лексем этой группы. Вопрос о понятии нелитературного лексического элемента, его роли и значении является актуальным в лингвистической экспертизе. В статье на основе примеров показаны нелитературный лексический элемент, его значение, а также факторы, связанные с его появлением в речи.

**SUMMARY.** In linguistics, non-literary lexical elements are studied in vocabulary with a limited scope of use. A number of studies have been carried out on the linguistic nature of lexemes in this group. The question of the concept of a non-literary lexical element, its role and meaning is relevant in linguistic examination. The article, based on examples, shows a non-literary lexical element, its meaning, as well as factors associated with its appearance in speech.

## Ádebiyattanıw

### QARAQALPAQ HÁM BASQA DA XALÍQLAR ÁDEBIYATÍNDÁ AÑSHÍLÍQ TEMASÍ

(Teñiz añshıları haqqında jazılğan shıǵarmalar tiykarında)

J. Azatova – doktorant

*Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogika institutı*

**Tayanch so'zlar:** dengiz ovchisi, qissa, hikoya, obraz, syujet, kompozitsiya, qiyosiy tahlil.

**Ключевые слова:** морской охотник, повесть, рассказ, образ, сюжет, композиция, сравнительный анализ.

**Key words:** sea hunter, story, short story, image, plot, composition, comparative analysis.

Milliy, aymaqlıq hám jáhán ádebiyatı hárdayım óz ara baylanısta rawajlanadı hám bir-birin bayıtadı. Jáhán qandayda bir ádebiyat tek óz qabıǵında, óz ádebiy dástúrleri sheńberinde rawajlanbaydı, al basqa ádebiyatlardıń aldınǵı tájiriybelerine súyengen halda óz rawajlanıwın belgileydi [1].

Tipologiya – genetikalıq tárepten óz ara baylanıspaǵan, tili, tariyxı, mádeniyatı túpten parıq qılatuǵın xalıqlar ádebiyatında ortaǵ táreplerin anıqlawǵa járdem beretuǵın komparativistikalıq túsiniń esaplanadı. Salıstırıw tipologiyası degende biz ulıwma qásiyetlerine (janrı, etnikalıq qásiyetlerine h.b) qaray ol yamasa bul ádebiyat úlgeriniń salıstırılın túsineміz [5:47]. Biz tili, tariyxı, mádeniyatı biri-birinen parıq qılatuǵın xalıqlardaǵı añshılıq ádebiyatınıń ishinde kóp tarqalǵan teñiz añshılarınıń turmısın súwretleytuǵın shıǵarmalarǵa sholiw jasaymız. Shıǵarmaların kompoziciyasın, syujetin, obrazların beliriwın hám basqa da táreplerin salıstıramız.

Amerika xalqınıń ullı jazıwshısı, Nobel sıylıǵınıń laureatı Ernest Xemingueydiń atın jer júzine tanıtqan “Ǵarrı hám teñiz” shıǵarması bolıp, ol 1952-jılı Bagama aralında jazılǵan. Xemingueydiń shıǵarmaları insan hám tábiyat, gúres hám qaharmanlıq, ruwxıy kúsh hám hám jalǵızlıq, áwmetsizlik penen baylanıwı. Shıǵarmada negizgi tema áwmetsizlik bolsa da ol áwmetsizlikke ushıraǵanına qaramay, aqırına shekem gúresiwdi dawam etedi. Bul óz nábwetinde insańǵa jiger baǵıshlaydı. Povest Kubalıq Santyago degen ǵarrıń kemedede teñizge shıǵıp, birneshe kúnnen berli balıq awlap, áwmeti kelmey turǵan waqıtlardan baslanadı. Qullası, bul saparı ǵarrı áwmetine isenip teñizge shıǵadı. Dáslep ǵarrı kishkene tunets balıǵın uslaydı. Son júdá úlken balıq qarmaqqa ilinedi. Úlken balıq kementi uzaqqa tartıp kete baslaydı. Solay etip ǵarrı balıq penen uzaq waqt gúresedi. Úmit hám isenim onı tárk etpeydi. Shıǵarmada avtor insan hám tábiyat ortasındaǵı baylanıstı, adamzattıń hámıyshe gúresiwsheńligin de súwretleydi.

Ol ózi menen ózi, balıq penen, teñiz, okean, aspan, juldızlar menen sóylesedi. Olar menen sóyleskende ózine tán pikirler bildiredi, pútkil barlıqtı bir pútinlikte kóredi. Santyago jalǵı ózi teñizdiń ortasında qalǵan waqıtlarında balıqqa “*ólsem ólemen, biraq sennen ayırılmayman*”, hawa suwıtp tońǵan waqtında “*Balıq shıdap atır ma, men de shıdayman*” dep aytıwı ǵarrıń haqıyqıy sabırlılıǵınan,

qaysarlıq penen bolsa da óz maqsetine jetisiw jolında shıdamlılıq penen häreket etkenligin kórsetedi. Ǵarrı balıqshılıq tarawında úlken jetiskenlikke erispese de ózi ushin ruwxıy baylıq toplay aldı. “*Biraq insan balası jeńilip, jeńilgenine razı bolıp kete beriwı ushin jaratılmaǵan. Adamzattı jenship taslaw mümkin, biraq onı jeńip bolmaydı*”... degen qatarlardı oqıy otırıp insan balası óz maqsetlerine erisiw jolında kóp qıynshılıqlarǵa dus kelewi mümkinligin, biraq qaharman Santyago sıyaqlı qıynshılıqlardı kerek jerinde qaysarlıq penen jeńip, óz maqsetine jetisiw kerekligin túsiniw jetiw mümkin.

Qırǵız jazıwshısı Shıńǵıs Aytmatovtıń 1977-jılı baspadan shıqqan “Teñiz jaǵalap jortqan tǵıl kópek” shıǵarması qırǵız ádebiyatınıń eń belgili shıǵarmalarınan biri. Bul povesttiń mazmunı júdá tereń. Shıǵarma jer júziniń hámme tárepin suw qaplap alǵan, ele bir bólek te qurǵaqlıq bolmaǵan zamanlar haqqındaǵı ráwayattan baslanadı. Poveste Arqa tárepte jasawshı nivxlardıń bir neshe áwladınıń táǵdiri haqqında sóz etiledi. Nivxlar bir kemedede sheksiz túpsiz tereń teñizde qorqınıshlı qarańǵılıq qoyında qalıp ketedi hám tiri qalıw ushin gúresedi [3].

Shıǵarma basında 11 jastaǵı Kirisktiń ne ushin kemege teñiz añshıları menen birge shıqqanlıǵı haqqında sóz etiledi: “Olar aralarında kemedede otırǵan balanı ermek ushin alıp kiyatırǵanı joq goy aqırı. Ol haqıyqıy teñiz añshısı bolıwǵa atlanǵan. Teñiz añshısınıń jazmıshı sol: teñiz awınan qıyınraq hám qáwiplirek is dúnyada bolmasa kerek. Balalıqtan úyreniw kerek bul ónerdi. Sonıń ushin burınǵılar: “Bala – bastan, óner jastan”, - dep biykar aytpaǵan. Jáne de bılay degen: “Jaman añshı joldasın joldan azdırar”. Sonnan belgili erkek adam xojalıqtı baǵıw ushin balalıqtan kásip úyreniw kerek. Kiriskke de óner úyreniw waqtı keldi. Balanı ózleri menen birge teñizge alıp shıǵıp, onı ańǵa úyretiw waqtı keldi” [3:7].

Teñiz añshılarınıń bul saparǵı atlanısı onınan kelmeydi. Bas qaharman Kirisk izbe-iz jaqınlarınan ayırıladı. Dáslep atası, keyin aǵası, keyin bolsa ákesi tábiyiy apat yamasa kesellik yamasa dushpanlar menen alısıw nátiyjesinde emes ilájsızlıqtan, budan artıq azap-aqiretke jüzlenbew ushin, jáne basqasha aytqanda ele ómir dep atalǵan ullı baylıqtı jaqsı anlamaǵan Kirisk ushin ózlerin qurban qıladı. Albet, bunı kórip-bilip, júrekten ótkizip heshbir iláj taba almay atırǵan kishkene Kirisk ushin bunnan artıq azap bolmaydı. Sonında ol teñiz bawırında bárshe jaqınlarınan ayırıladı.